

ശ്രീഃ
ശ്രീമതേ രാമാനുജായ നമഃ
ശ്രീമതേ നിഗമാന്തമഹാദേശികായ നമഃ
ശ്രീസീതാലക്ഷ്മണഭരതശത്രുഘ്നഹനുമാസമേത ശ്രീരാമചന്ദ്ര പരബ്രഹ്മണേ നമഃ

ശ്രീമദ്രാമായണേ വാൽമീകീയേ ആദികാവ്യേ അയോധ്യാകാണ്ഡേ

॥ ദ്വിനവതിതമഃ സർഗഃ ॥

This document has been prepared by

Sunder Kidāmbi

with the blessings of

ശ്രീ രംഗരാമാനുജ മഹാദേശികൻ

His Holiness śrīmad āṇḍavan śrīraṅgam

ശ്രീഃ
ശ്രീമതേ രാമാനുജായ നമഃ
ശ്രീമതേ നിഗമാന്തമഹാദേശികായ നമഃ
ശ്രീസീതാലക്ഷ്മണഭരതശത്രുഘ്നഹനുമത്സമേത ശ്രീരാമചന്ദ്ര പരബ്രഹ്മണേ നമഃ

|| ദ്വിനവതിതമഃ സർഗഃ ||

ഭരതേന ഭരദ്വാജാദ് ഗന്തുമനുജ്ഞാഗ്രഹണം ശ്രീരാമസ്യാശ്രമേ
ഗമനായ മാർഗസ്യ പരിചയഗ്രഹണം മൂനയേ മാത്യുണാം പരിചയം
ദത്ത്യാ തതശ്ചിത്രകൂടം ഗന്തും സസൈന്ധ്യസ്യ ഭരതസ്യ പ്രസ്ഥാനം

തതസ്താം രജനീം വ്യുഷ്യ
ഭരതഃ സപരിച്ഛദഃ |
കൃതാതിഥ്യോ ഭരദ്വാജം
കാമാദഭിജഗാമ ഹ || 2.92.1 ||

തമ്യഷിഃ പുരുഷവ്യാഘ്രം
പ്രേക്ഷ്യ പ്രാഞ്ജലിമാഗതം |
ഹുതാഗ്നിഹോത്രോ ഭരതം
ഭരദ്വാജോദ്യഭാഷത || 2.92.2 ||

കച്ചിദത്ര സുഖാ രാത്രി -
സ്തവാസുദ്വിഷയേ ഗതാ |
സമഗ്രസ്തേ ജനഃ കച്ചി -
ദാതിഥ്യേ ശംസ മ്യേനഘ || 2.92.3 ||

തമുവാചാഞ്ജലിം കൃത്യാ
ഭരതോദ്ദിപ്രണമ്യ ച |

ആശ്രമാദുപനിഷ്ഠാന്ത -
മൃഷിമുത്തമതേജസം || 2.92.4 ||

സുഖോഷിതോന്ധി ഭഗവൻ
സമഗ്രബലവാഹനഃ |
ബലവത്തർപിതശ്ചാഹം
ബലവാൻ ഭഗവംസ്ത്വയാ || 2.92.5 ||

അപേതക്ലമസന്താപാഃ
സുഭിക്ഷാഃ സുപ്രതിശ്രയാഃ |
അപി പ്രേഷ്യാനുപാദായ
സർവേ സു സുസുഖോഷിതാഃ || 2.92.6 ||

ആമന്ത്രയേഹം ഭഗവൻ
കാമം ത്യാമൃഷിസത്തമ |
സമീപം പ്രസ്ഥിതം ഭ്രാതു -
ർദൈത്രേണേക്ഷസ്വ ചക്ഷുഷാ || 2.92.7 ||

ആശ്രമം തസ്യ ധർമജ്ഞ
ധർമികസ്യ മഹാത്മനഃ |
ആചക്ഷ്യ കതമോ മാർഗഃ
കിയാനിതി ച ശംസ മേ || 2.92.8 ||

ഇതി പൃഷ്ഠസ്തു ഭരതം
ഭ്രാതൂർഭർശനലാലസം |
പ്രത്യുവാച മഹാതേജാ
ഭരദ്വാജോ മഹാതപാഃ || 2.92.9 ||

ഭരതാർധത്യതീയേഷു
യോജനേഷ്ജനേ വനേ |

ചിത്രകൂടഗിരിസ്തത്ര
രമ്യനിർത്ഥാരകാനനഃ || 2.92.10 ||

ഉത്തരം പാർശ്വമാസാദ്യ
തസ്യ മന്ദാകിനീ നദീ |
പുഷ്പിതദ്രുമസംഘരന്നാ
രമ്യപുഷ്പിതകാനനാ || 2.92.11 ||

അനന്തരം തത്സരിത -
ശ്ചിത്രകൂടം ച പർവതം |
തയോഃ പർണകൂടീം താത
തത്ര തൗ വസതോ ധ്രുവം || 2.92.12 ||

ദക്ഷിണേന ച മാർഗേണ
സവ്യദക്ഷിണമേവ ച |
ഗജവാജിസമാകീർണാം
വാഹിനീം വാഹിനീപതേ || 2.92.13 ||

വാഹയന്യ മഹാഭാഗ
തതോ ദ്രക്ഷ്യസി രഘവം |
പ്രയാണമിതി ച ശ്രുത്യാ
രാജരാജസ്യ യോഷിതഃ || 2.92.14 ||

ഹിത്യാ യാനാനി യാനാർഹാ
ബ്രാഹ്മണം പർയവാരയൻ |
വേപമാനാ കൃശാ ദീനാ
സഹ ദേവ്യാ സുമിത്രയാ || 2.92.15 ||

കൗസൽയാ തത്ര ജഗ്രാഹ
കരാഭ്യാം ചരണൗ മൂനേഃ |

അസമ്യഭ്യാന കാമേന
സർവലോകസ്യ ഗർഹിതാ ||2.92.16 ||

കൈകേയീ തത്ര ജഗ്രാഹ
ചരണൗ സവ്യപത്രപാ |
തം പ്രദക്ഷിണമാഗമ്യ
ഭഗവന്തം മഹാമുനിം ||2.92.17 ||

അദുരാദ് ഭരതസ്യേവ
തസ്ഥൗ ദീനമനാസ്തദാ |
തത്ര പപ്രച്ഛ ഭരതം
ഭരദ്യാജോ മഹാമുനിഃ ||2.92.18 ||

വിശേഷം ഇതാതുമിച്ഛാമി
മാത്യുണാം തവ രാഘവ |
ഏവമുക്തസ്തു ഭരതോ
ഭരദ്യാജേന ധാർമികഃ ||2.92.19 ||

ഉവാച പ്രാഞ്ജലിർഭൂത്യാ
വാക്യം വചനകോവിദഃ |
യാമിമാം ഭഗവൻ ദീനാം
ശോകാനശനകർശിതാം ||2.92.20 ||

പിതൂർഹി മഹിഷീം ദേവീം
ദേവതാമിവ പശ്യസി |
ഏഷാം തം പുരുഷവ്യാഘ്രം
സിംഹവിക്രാന്തഗാമിനം ||2.92.21 ||

കൗസൽയാ സുഷുവേ രാമം
ധാതാരമദിതിർയഥാ |

അന്യാ വാമദുജം ശ്ലീഷ്യാ
യാ സാ തിഷ്ഠതി ദുർമനാഃ || 2.92.22 ||

ഇയം സുമിത്രാ ദുഃഖാർതാ
ദേവീ രാജ്ഞശ്ച മധ്യമാ |
കർണികാരസ്യ ശാവേവ
ശീർണ്ണപുഷ്പാ വനാന്തരേ || 2.92.23 ||

ഏതസ്യാസ്തൗ സുതൗ ദേവ്യാഃ
കുമാരൗ ദേവവർണിനൗ |
ഉഭൗ ലക്ഷ്മണശത്രുഘ്നൗ
വീരൗ സത്യപരാക്രമൗ || 2.92.24 ||

യസ്യാഃ കൃതേ നരവ്യാഘ്രൗ
ജീവനാശമിതോ ഗതൗ |
രാജാ പുത്രവിഹീനശ്ച
സ്വർഗം ദശരഥോ ഗതഃ || 2.92.25 ||

ക്രോധനാമകൃതപ്രജ്ഞാമം
ദൃഷ്ടാമസുദഗമാനിനീം |
ഐശ്വര്യകാമാമകൈകേയി -
മനാർയാമാർയരുപിണീം || 2.92.26 ||

മമൈതാമമാതരമവിദ്ധി
നൃശംസാമപാപനിശ്ചയാമ |
യതോമൂലമഹി പശ്യാമി
വ്യസനമമഹദാത്മനഃ || 2.92.27 ||

ഇത്യുക്ത്വാ നരശാർദൂലോ
ബാഷ്പഗദ്ഗദയാ ഗിരാ |

വിനിഃശ്വസ്യ സ താമ്രാക്ഷഃ
ക്രൂദ്ധോ നാഗ ഇവ ശ്വസൻ || 2.92.28 ||

ഭരദ്വാജോ മഹർഷിസ്തം
ബ്രൂവന്തം ഭരതം തദാ |
പ്രത്യുവാച മഹാബുദ്ധി -
രിദം വചനമർഥവിത് || 2.92.29 ||

ന ദോഷേണാവഗന്തവ്യാ
കൈകേയീ ഭരത ത്വയാ |
രാമപ്രവ്രാജനം ഹ്യേതത്
സുഖോദർകം ഭവിഷ്യതി || 2.92.30 ||

ദേവാനാം ദാനവാനാം ച
ഋഷീണാം ഭാവിതാത്മനാം |
ഹിതമേവ ഭവിഷ്യദ്ധി
രാമപ്രവ്രാജനാദിഹ || 2.92.31 ||

അഭിവാദ്യ തു സംസിദ്ധഃ
കൃത്യാ ചൈനം പ്രദക്ഷിണം |
ആമന്തര്യ ഭരതഃ സൈന്ധവം
യുജ്യതാമിതി ചാബ്രവിത് || 2.92.32 ||

തതോ വാജിരമാൻ യുക്ത്യാ
ദിവ്യാൻ ഹേമവിഭൂഷിതാൻ |
അധ്യാരോഹത് പ്രയാണാർഥം
ബഹുൻ ബഹുവിയോ ജനഃ || 2.92.33 ||

ഗജകന്ധാ ഗജാശ്ചൈവ
ഹേമകക്ഷ്യാഃ പതാകിനഃ |

ജീമൂതാ ഇവ ഘർമാനേ
സഘോഷാഃ സമ്പ്രതസ്ഥിരേ || 2.92.34 ||

വിവിധാൻയപി യാനാനി
മഹാന്തി ച ലഘൂനി ച |
പ്രയയുഃ സുമഹാർഹാണി
പാദൈരപി പദാതയഃ || 2.92.35 ||

അഥ യാനപ്രവേകൈസ്തു
കൗസൽയാപ്രമുഖാഃ സ്ത്രിയഃ |
രാമദർശനകാക്ഷിൺയഃ
പ്രയയൂർമുദിതാസ്തദാ || 2.92.36 ||

ചന്ദ്രാർകതരുണാഭാസാം
നിയുക്താം ശിബികാംശുഭാം |
ആസ്ഥായ പ്രയയൗ ശ്രീമാൻ
ഭരതഃ സപരിച്ഛദഃ || 2.92.37 ||

സാ പ്രയാതാ മഹാസേനാ
ഗജവാജിസമാകുലാ |
ദക്ഷിണാം ദിശമാവൃത്യ
മഹാമേഘ ഇവോത്ഥിതഃ || 2.92.38 ||

വനാനി ച വൃതിക്രമ്യ
ജുഷ്യാനി മൃഗപക്ഷിഭിഃ |
ഗംഗായാഃ പരവേലായാം
ഗിരിഷ്യഥ നദീഷ്യപി || 2.92.39 ||

സാ സമ്പ്രഹൃഷ്ടദ്വിപവാജിയുഥാ
വിത്രാസയന്തി മൃഗപക്ഷിസംഘാൻ |

മഹദ്യനം തത് പ്രവിഗാഹമാനാ

രരാജ സേനാ ഭരതസ്യ തത്ര || 2.92.40 ||

|| ഇത്യാർഷേ ശ്രീമദ്രാമായണേ വാൽമീകീയേ ആദികാവ്യേ
അയോധ്യാകാണ്ഡേ ദ്വിനവതിതമഃ സർഗഃ ||